

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પરિચય - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૪.૧૫)

(રવિવાર, ૧ માર્ચ, ૨૦૨૦)

- નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.
(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.
(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (અંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓)
કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૭માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ કિશોર સત્સંગ પરિચય, બારમી આવૃત્તિ - જાન્યુઆરી, ૨૦૧૭)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “હું સ્વામિનારાયણ છું. તારે શું કામ છે ?” (૮/૧૬)

⇒ શ્રીજીમહારાજ - બે કાઠીઓને

⇒ મહારાજને લઈને જતાં નાજા જોગિયાને રોકીને કાઠી સવારે પૂછ્યું : ‘એ સ્વામિનારાયણ તો નથી ને ?’ ત્યારે

૨. “હું તમામ ખર્ચ આપીશ ને મારાથી બનતી સેવા કરીશ.” (૧૨/૩૫-૩૬)

⇒ લક્ષ્મીચંદ શેઠ - બે સંન્યાસીઓને

⇒ બે સંન્યાસીઓ સ્વામિનારાયણનાં દર્શન કરવાં કાઠિયાવાડ તરફ આવવા તૈયાર થયા. તેમને અત્તરની શીશી આપી મહારાજને આમંત્રણ મોકલાવતાં કહે છે.

૩. “આજે અમારે વરતાલ જવાની ઉતાવળ છે.” (૩/૮) ⇒ શ્રીજીમહારાજ - ગલુજીને

⇒ ગલુજીએ શ્રીજીમહારાજ અને સંતોને જમાડ્યા પછી મહારાજે ગલુજીને કહ્યું.

પ્ર.૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. ગોરધનભાઈના ફોઈ નરકમાં શા માટે ગયા ? (૨૮/૮૩)

જ. રામાનંદ સ્વામીએ સાચવવા આપેલું સોનું કપટ કરીને લઈ લીધું હોવાથી નરકમાં ગયા હતા.

૨. કઈ છ વ્યક્તિઓ આવે તો સન્મુખ ઊઠવું અને એમનું સન્માન કરવું ? (૧/૨)

જ. ગુરુ, રાજા, વૃદ્ધ, ત્યાગી, વિદ્વાન અને તપસ્વી એ છ વ્યક્તિઓ આવે તો સન્મુખ ઊઠવું અને એમનું સન્માન કરવું.

૩. વાસના ક્યારે ટળે ? (૨૫/૭૮)

જ. મોટાપુરુષ કહે તેમ કરે, તેનો ગુણ આવે ને તેની ક્રિયા ગમે તો વાસના ટળે.

૪. હવે મારા બાલાને ... પદના રચયિતા કોણ છે ? (૨૦/૬૬)

જ. હવે મારા બાલાને ... પદના રચયિતા નિષ્કુળાનંદ સ્વામી છે.

૫. ગુરુની કૃપાદષ્ટિના અધિકારી થાય તેને શાની જરૂર નથી ? (૨૫/૮૩)

જ. ગુરુની કૃપાદષ્ટિના અધિકારી થાય તેને શાસ્ત્રજ્ઞાનની જરૂર નથી.

પ્ર. ૩ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. વિષ્ણુદાસ પર શ્રીજીમહારાજ અખંડ પ્રસન્ન રહેતા. (૧૫/૪૪)

જ. શ્રીજીમહારાજના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપને ઓળખી તેમનો નિશ્ચય કર્યો હતો. કોઈ દિવસ શ્રીજીમહારાજની શુભ-અશુભ ક્રિયા દેખીને તેમાં મોહ કે કુતર્ક તેમને થયો નથી. તેથી તેમના ઉપર શ્રીજીમહારાજ અખંડ પ્રસન્ન રહેતા હતા.

૨. પ્રધાનપુત્રની ધીરજ ન રહી. (૭/૧૫)

જ. પ્રધાનપુત્રે રાજકુમારના ગળે કાપો કર્યો હતો. તે રાજકુમાર જાણતો હતો. બે દિવસ થઈ ગયા છતાં રાજકુમારે કાંઈ પૂછ્યું નહીં. તેથી પ્રધાનપુત્રની ધીરજ ન રહી.

૩. અરદેશરજીના કપાળમાં કુંકુમનો ચાંદલો થયો. (૪/૯-૧૦)

જ. બીજાના રાગ-દ્વેષનો ભોગ બની ગયેલા અરદેશરજીની કોટવાલની પદવી રાજાએ છીનવી લીધી. નિરાશ થયેલા અરદેશરજી શ્રીજીમહારાજને પોતાની રક્ષા કરવા પ્રાર્થના કરતાં સૂઈ ગયા. સ્વપ્નમાં શ્રીજીમહારાજે દર્શન દઈ કપાળમાં ચાંદલો કરી કહ્યું : ‘સવારે રાજા તમારી સૂબાગીરી પાછી આપશે.

પ્ર.૪ નીચે આપેલાં કીર્તન / અષ્ટક / શ્લોક વગેરે માંગ્યા મુજબ પૂર્ણ કરો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- કીર્તન / અષ્ટક / શ્લોક અડધા સાચા હોય તો એક (૧) ગુણ આપવો.

૧. જરકસીઓ જામો હરિ પહેરી, માથે બાંધી પાઘ સોનેરી, ગૂંઢો રેંટો ઓઢી મન લલચાવતા રે... રૂઝા.

હેડે હાર ગુલાબી ફોરે, ચિત્ત મારું રોકી રાખ્યું તોરે, ગજરા કાજુ બાજુ મન મારે ભાવતા રે... (૨૪/૭૭)

૨. સહજ સ્વભાવિક રે, પ્રકૃતિ પુરુષોત્તમની, સૂણતાં સજની રે બહીક મટાડે જનની.

ગાવું હેતે રે, હરિનાં ચરિત્ર સંભારી, પાવન કરજ્યો રે, પ્રભુજી બુદ્ધિ મારી (૨૦/૧/૫૮)

૩. કરુણામય - ચારુલોચનં શરણાયાત - જનાર્તિમોચનમ્।

પતિતોદ્ધરણાય તત્પરં સહજાનન્દગુરું ભજે સદા॥ (૧૧/૨/૩૨)

૪. ગુજરાતી ભાષાંતર : આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન અર્થાત્ સ્ત્રી-સંગ આ ચાર લક્ષણ તો મનુષ્ય અને પશુ બંનેમાં સમાન છે. કેવળ ધર્મ જ મનુષ્યોમાં એક વિશેષ લક્ષણ છે. એટલા માટે ધર્મ વગરનો મનુષ્ય પશુતુલ્ય જ કહેવાય છે. (૨૮/૧/૮૮)

પ્ર.૫ ‘સત્સંગ’ (૧૪/૩૯-૪૦) - ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : ટૂંકનોંધના મુખ્ય મુદ્દા હાઈલાઈટ કરેલા છે. એટલા મુદ્દાનો સમાવેશ થયેલો હોય તો પૂરા ગુણ આપવા.

આત્યંતિક કલ્યાણનું અર્થાત્ જન્મ-મરણથી રહિત થઈ, દેહ છતાં અક્ષરધામનું સુખ અનુભવવું, તે માટેનું એકમાત્ર સાધન સત્સંગ છે. સત્સંગનો મહિમા અપાર છે. ભગવાન જેવા અષ્ટાંગયોગ, સાંખ્યવિચાર, ધર્મ, સ્વાધ્યાય, તપ, ત્યાગ, તીર્થ, વ્રત, યજ્ઞ, યાગાદિ સાધન વડે રાજી થતાં નથી તેવા સત્સંગે કરીને વશ થાય છે. તેથી સર્વ સાધનના ફળરૂપ આ સત્સંગ છે. વસિષ્ઠ અને વિશ્વામિત્ર ઋષિના સંવાદની વાત શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે. વિશ્વામિત્ર કહે : ‘મારું સાઠ હજાર વર્ષનું તપ અધિક’ જ્યારે વસિષ્ઠ કહે : ‘એ તપ કરતાં લવ સત્સંગનું ફળ અધિક.’ બંને જણ ન્યાય કરાવવા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ પાસે ગયા, પરંતુ બેમાંથી એકનું પણ સાચું કહીશું તો બીજાને ખોટું લાગશે ને શાપ આપશે, એવી બીકેથી તેમણે સહસ્રમુખવાળા શેષજી પાસે તેમને મોકલ્યા. શેષજીએ કહ્યું : ‘મારે માથે પૃથ્વીનો ભાર છે, તે તમારા તપના ફળથી હળવો કરો તો ન્યાય કરી શકું.’ વિશ્વામિત્ર તપ મૂકી સંકલ્પ કર્યો પણ પૃથ્વી ઊંચી ન થઈ. વસિષ્ઠમુનિએ લવ સત્સંગનું ફળ મૂકીને સંકલ્પ કર્યો, તરત જ પૃથ્વી એક હાથ ઊંચી થઈ ગઈ. શેષજી કહે : ‘હવે મારે કહેવાની જરૂર નથી. ન્યાય થઈ ગયો.’ આમ સત્સંગનો મહિમા તે સ્પષ્ટ સમજાય છે.

ભાગવતમાં અનેક આખ્યાને છે. વૃત્રાસુર, પ્રહલાદ, વૃષપર્વા, બળિરાજા, બાણાસુર, વિભીષણ, સુગ્રીવ, કુબ્જા, ગજેન્દ્ર, જટાયુ પક્ષી, તુલાધાર વાણિયો, વ્રજની ગોપીઓ, ઋષિપત્નીઓ વગેરે અનેક સત્સંગથી ભગવાનને પામ્યાં છે. શ્રીજીમહારાજના સમયમાં કાઠી, કોળી, કણબી, વગેરેએ શાસ્ત્રપઠન, તપ, વ્રત, દાનાદિક સાધન નહોતાં કર્યાં, છતાં સત્સંગે કરીને તેમનું કલ્યાણ થયું. લીમલીનો સગરામ વાઘરી, જેતલપુરની વેશ્યા, ભાલની બીબડી, જોબનપગી, માનસિંહ રાજા વગેરેનાં જીવનમાં સત્સંગના પ્રતાપથી સમૂળું પરિવર્તન થયું હતું. તો સત્સંગ શું હશે ? સત્સંગ એટલે કેવળ સારા કે નીતિમાન માણસનો સમાગમ જ નહીં પરંતુ, સત શબ્દ એટલે (૧) પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ સદા દિવ્ય સાકાર મૂર્તિ પ્રત્યક્ષ ભગવાન શ્રીજીમહારાજ (૨) ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, માહાત્મ્યે સહિત ભક્તિ એ ચારે ગુણે યુક્ત એવા પરમ એકાંતિક સાધુ (૩) ભગવાન અને ભગવાનના પરમ એકાંતિક સંતે પ્રતિપાદન કરેલો સદાચારરૂપી ધર્મ અને (૪) એ ત્રણનો મહિમા સમજાવતું શાસ્ત્ર જે હોય તે સત્શાસ્ત્ર એ ચારનો સંગ કરવો તેનું નામ સત્સંગ.

(સત્સંગિજીવન : ૩-૨૨-૪) ભગવાનના પરમ એકાંતિક સંત જેને શ્રીજીમહારાજ સાથે મનથી-વૃત્તિથી અખંડ સંબંધ છે અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ એ ચારે ગુણે પરિપૂર્ણ છે અને પોતાના શરણે જે આવે તેનું પણ એવી જ જાતનું હિત ઈચ્છે કે ‘આ મારો સંગી છે તેને પણ જગતની વાસના-ઈચ્છા છૂટી જાય ને ભગવાનનો સંબંધ થઈ જાય’ એવા સંતનો મન, કર્મ, વચને સંગ કરવો તે જ સત્સંગ, મને કરીને તેમને નિર્દોષ જાણવા, કર્મે કરીને સેવા કરવી તથા વચને કરીને તેમના ગુણ ગાવા. આવા સંતના વચનમાં શાસ્ત્રનો આજ્ઞારૂપી સત્સંગ પણ સહેજે આવી જાય. બીજા અનેક ઉપાયો કરે પણ સંત-સમાગમરૂપી સત્સંગ વિના વાસના - ઈચ્છા ટળતી નથી. એટલા જ માટે શાસ્ત્રકારો સત્સંગને કલ્પતરુ તથા ચિંતામણિ કરતાં અધિક કહે છે. કારણ કે ચિંતામણિની પ્રાપ્તિ થવાથી દારિદ્ર્ય દૂર થાય, પણ જન્મ-મરણ અને મોહરૂપી બંધનથી છૂટાય નહીં. તેને માટે સત્સંગ જ જરૂરી છે. આવા દુર્લભ સત્સંગની પ્રાપ્તિનું ફળ શું ? તો શ્રીજીમહારાજ કહે છે : ‘જેવી પરોક્ષ દેવને વિષે જીવને પ્રતીતિ છે તેવી જો પ્રત્યક્ષ ગુરુરૂપ હરિને વિષે (પ્રગટ સત્પુરુષને વિષે) આવે, તો જેટલા અર્થ પ્રાપ્ત થવાના કહ્યા છે તેટલા સર્વે અર્થ તેને પ્રાપ્ત થાય છે. અને જ્યારે આવો સંત-સમાગમ થયો ત્યારે દેહ મૂકીને જેને (ભગવાનને) પામવા હતા તે તો દેહ છતાં જ મળ્યા છે; માટે જેને પરમ પદ કહીએ, મોક્ષ કહીએ તેને દેહ છતાં જ પામ્યો છે. (ગ.અં.૨)

પ્ર.૬ ‘વિષયને માર્ગે....’ (૨૫/૫/૮૩-૮૪) - ‘સ્વામીની વાત’ પૂરી કરી તેનું નિરૂપણ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

❧ નોંધ :- સ્વામીની વાત પૂરી સાચી લખી હોય તો ૧ ગુણ, નિરૂપણના ૪ ગુણ.

‘વિષયને માર્ગે આંધળા થવું, બહેરા થવું, લૂલા થવું પણ આસક્ત ન થવું.’

વિષયનો માર્ગ જ દુઃખરૂપ છે. શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ આ પંચવિષય જીવને અનાદિ કાળથી વળગ્યા છે. એક-એક વિષયમાં એક-એક પ્રાણીનું મૃત્યુ થાય છે.

(૧) શબ્દ :- વાંસળી સાંભળવામાં તલ્લીન હરણનું પારધી દ્વારા મૃત્યુ.

(૨) સ્પર્શ :- હાથણીના સ્પર્શના લોભે દોડતો હાથી શિકારીએ ખોદેલા ખાડામાં.

(૩) રૂપ :- પતંગિયું દીવાના પ્રકાશમાં આકર્ષાય બળી મરે છે.

(૪) રસ :- માછીમારના કાંટામાં ભરાવેલા ટુકડામાં આકર્ષાઈ માછલી કાંટામાં ફસાઈને મૃત્યુ પામે છે.

(૫) ગંધ :- કમળની ગંધમાં આસક્ત ભમરો કમળમાં બીડાઈ જાય છે. બહાર નીકળતો નથી. હાથી કમળને કચરી અંદર રહેલા ભમરાને પણ મારી નાખે છે.

આમ, આ પ્રાણીઓ ફક્ત એક જ વિષયમાં આસક્ત હોવા છતાં મૃત્યુને વરે છે. તો માણસને તો પાંચેય વિષયો વળગેલા છે. માટે જ પંચવિષયમાંથી છૂટવા આંધળા, બહેરા, લૂલા થવાથી ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિ સંકોચાય છે અને બ્રહ્મસ્થિતિ થાય છે. તેથી પુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે આપણે આસક્ત ન થતાં ઈન્દ્રિયોની વૃત્તિને ખેંચી લેવી.

(વિભાગ - ૨ : પ્રાગજી ભક્ત, તેરમી આવૃત્તિ - જૂન, ૨૦૧૭)

પ્ર.૭ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

❧ નોંધ : કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “શું એના હૃદયમાં ભગવાન નથી ?” (૧૮/૩૫)

⇒ ભગતજી મહારાજ - બારોટ ભક્ત

⇒ નડિયાદની એક સાંકડી શેરીમાંથી એક હરિજન બાઈને આવતી જોઈને ભગતજી સાથેના બારોટ ભક્તે બૂમ પાડીને કહ્યું : ‘આઘી જા, દેખતી નથી.’ ત્યારે

૨. “તપ વગર દેહનું બળ ઘટશે નહીં.” (૬/૧૧)

⇒ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી - ભગતજીને

⇒ આટલી બધી સેવા કરવા છતાં સ્વામીએ તેમને મહાતપ શરૂ કરાવતાં કહે છે.

૩. “હું સ્વામીને વશ છું અને તે સ્વામીને વશ કર્યા છે.” (૧૦/૨૧)

⇒ મહારાજે - ભગતજીને

⇒ જરિયાન વસ્ત્ર તથા અલંકારે યુક્ત તેજોમય સ્વરૂપ મહારાજે ભગતજીને દર્શન આપ્યા ત્યારે.

પ્ર.૮ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

❧ નોંધ : અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. વાંસદાના સમાચાર સાંભળીને આચાર્ય મહારાજે શું કર્યું ? (૨૩/૪૪)

૪. વાંસદાના સમાચાર સાંભળીને આચાર્ય મહારાજે ભગતજીને ફેંટો બંધાવ્યો.

૨. ગિરધરભાઈએ ગુરુ તરીકે કોને સ્વીકાર્યા ? (૧૭/૩૨)

જ. ગિરધરભાઈએ ગુરુ તરીકે ભગતજીને સ્વીકાર્યા.

૩. ગોપાળાનંદ સ્વામી ક્યાં ને ક્યારે ધામમાં પધાર્યા ? (સંવત, માસ, તિથી) (૨/૫-૬)

જ. ગોપાળાનંદ સ્વામી વરતાલમાં સંવત ૧૮૦૮માં વૈશાખ વદ ચોથે ધામમાં પધાર્યા.

૪. બાળ પ્રાગજી ભક્ત હંમેશાં કોની સેવા કરતા ? (૧/૧)

જ. બાળ પ્રાગજી ભક્ત હંમેશાં નીલકંઠ વર્ણી જે હનુમાનજીની પાસે રોકાયેલા તે હનુમાનજીની સેવા કરતા.

૫. વાઘાખાયરની સેવામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ કોને મૂક્યા ? (૧૨/૨૩)

જ. વાઘાખાયરની સેવામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ ભગતજીને મૂક્યા.

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ કહ્યું : ‘પ્રાગજી તો નિર્દોષ છે.’ (૮/૧૮-૧૯)

જ. સ્વામીએ આપેલી ગોંગડાની પ્રસાદીનો મહિમા સમજાવવા ભગતજીએ એક દાણો મોંમાં મૂકી સ્વામીને પૂછ્યું કામ બળી ગયો. એમ એક પછી એક દાણા મોંમાં મૂકી સ્વામીને પૂછ્યું સ્વામી બધા દોષ બળી ગયા. ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું : ‘વિકલનાથજીની પ્રસાદીના અડધા તલના દાણામાંથી ચોરાશી વૈષ્ણવ થયા, તો આ તો મહાપ્રસાદી છે. પ્રાગજી તો નિર્દોષ છે.

૨. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પેનશન લીધું. (૧૧/૨૧-૨૨)

જ. સ્વામીની આજ્ઞાથી ભગતજી સૌને કથાવાર્તા કરતા. આ રીતે સોરઠ દેશના હરિભક્તોને સ્વામી પોતાના મૂળ અક્ષરપણાનો સર્વોપરી નિશ્ચય ભગતજી દ્વારા કરાવતા. હરિભક્તો દર્શન કરવા આવે તેને સ્વામી કહે : ‘મેં તો પેનસન લીધું છે ને વાતો સાંભળવી હોય તો ચોકમાં પ્રાગજી પાસે જાવ.’

૩. ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરશે તો હેરાન થઈને મરવું પડશે એ સિદ્ધાંત સમજવો. (૨૬/૪૯)

જ. મહારાજે લીલી ભાજી ન તોડી અને કહ્યું : ‘અમારો દયાળુ સ્વભાવ છે પણ જો કોઈ ભગવાનના ભક્તને કૂર દષ્ટિએ જુએ તો એની આંખ ફોડી નાખીએ અને હાથે કરીને ભગવાનના ભક્તને દુઃખે તો તેનો હાથ કાપી નાખીએ એવો તેનો અભાવ આવે છે.’ માટે કોઈ દ્રોહ કરશે તો હેરાન થઈને મરવું પડશે એ સિદ્ધાંત સમજવો.

પ્ર.૧૦ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો.

(કુલ ગુણ : ૬)

■ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

(૧) ૧, ૨, ૩ (૭/૧૩)

(૨) ૨, ૩ (૨૭/૫૧)

(૩) ૧ (૧૮/૩૫-૩૬)

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈપણ એક પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

■ નોંધ : ટૂંકનોંધના મુખ્ય મુદ્દા હાઈલાઈટ કરેલા છે. એટલા મુદ્દાનો સમાવેશ થયેલો હોય તો પૂરા ગુણ આપવા.

૧. અમદાવાદમાં જ્ઞાનયજ્ઞ (૨૪/૪૪-૪૬) અમદાવાદમાં ભગતજી મહારાજ પધાર્યા અને મંદિરનું વાતાવરણ બદલાઈ ગયું. ભગતજી મહારાજ શ્રીજીમહારાજના પુરુષોત્તમપણાની અને અક્ષરરૂપ થવાની અદ્ભુત વાતો કરે. એક વખત કથાપ્રસંગમાં ભગતજીએ બ્રહ્મચર્યના મહિમાની ખૂબ વાતો કરી. બ્રહ્મચર્યથી જ ભગવાન વશ થાય છે. બ્રહ્મચર્ય વ્રત જે પાળે તેના કપાળમાંથી તેજ છૂટે છે અને તે નહાય છે ત્યારે એની શિખામાંથી ટપકતાં જે પાણીનાં બુંદ, તેને દેવતાઓ અધર ઝીલે છે. આવું વ્રત દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે. શ્રીજીમહારાજ પ્રગટ થયા ત્યારથી જ આ વ્રત સૌને આગ્રહપૂર્વક પળાવ્યું છે, માટે જેને એકાંતિક ધર્મ સિદ્ધ કરવો હોય તેણે બ્રહ્મચર્ય દૈવ પાળવું, ઈન્દ્રિયો નિયમમાં રાખવી, એક વાર જમવું, અખંડ ભજન કરવું. ભગવાનનું ધ્યાન કરવું. સ્ત્રી આદિકના સંકલ્પ ન કરવા એમ વર્તીએ ત્યારે બ્રહ્મચર્ય પળાય. આવો અદ્ભુત જ્ઞાનયજ્ઞ અમદાવાદમાં કર્યો. યજ્ઞપુરુષદાસજી રોજ મહેમદાવાદથી મુમુક્ષુઓને દર્શનને મોકલતા તેઓ પાછા આવે ત્યારે ભગતજીના સમાચાર પૂછતા. દર્શનના અધીરા યજ્ઞપુરુષદાસજી એક સાધુને લઈને અમદાવાદ આવે છે. ભગતજી ઠપકો આપે છે. ભગતજીના મંડળની રસોઈ હોય ત્યારે આચાર્ય મહારાજ પંક્તિમાં પીરસવા પધારતા. મંદિરમાં સંતોને એક ચિત્તે માળા ફેરવવા બેસાડી વેપારીની દષ્ટિએ અખંડ ભગવાન તરફ દષ્ટિ રાખીને મહારાજની મૂર્તિરૂપ અવિનાશી સુખ મળે તેવી કમાણી કરવી. ભગવાનને અખંડ સંભારવા, એક ઘડી પણ ભૂલવા નહીં. ત્યાગી

થઈને ભગવાન ભૂલ્યા તો પછી ત્યાગ્યું શું ? આમ ભગવાનમાં જોડાવવાની વાતો સંતોને કરતા. ભગતજીની આજ્ઞાથી યજ્ઞપુરુષદાસે સત્પુરુષના મહિમાની વાતો સભામાં કરી. રાજી થયેલા ભગતજીએ તેમના માથે બે હાથ મૂક્યા. તે જોઈને એક હરિભક્તે કહ્યું : ‘ગૃહસ્થ થઈને સાધુને માથે કેમ હાથ મૂકો છો ?’ ભગતજીએ કહ્યું : ‘**મેં નથી મૂક્યા, સ્વામિનારાયણે મૂક્યા છે.** ભગતજીના પરભાવના શબ્દો સાંભળીને તે શાંત થઈ ગયા. ભગતજીનો મહિમા સમજાયો. ભરતખંડના ભોમિયા તરીકે મહારાજે નરનારાયણને પ્રથમ પધરાવ્યા પણ આનંદ સ્વામીને કહ્યું : ‘આવા અનંત નરનારાયણ, અનંત લક્ષ્મીનારાયણ આ મૂર્તિનું એક પગે ઊભા રહીને ભજન કરે છે. એવી રીતે શ્રીજીમહારાજની સર્વોપરી ઉપાસના સમજવી. હું તો કેવળ દરજી છું બે ટાંકા તોડું છું અને બે ટાંકા સાંધું છું. દ્રવ્ય અને સ્ત્રી જીવમાંથી કાઢું છું અને ભગવાન ને સાધુ જીવમાં ઘાલું છું.’ યજ્ઞપુરુષદાસજી સાથે ગમ્મત કરી ‘આવો નાનો દેહ તે મંડળ શોભે નહીં. મંડળધારીને જબરું શરીર જોઈએ.’ પ્રસાદીની કરવા આપેલી મૂર્તિ જોઈને કહ્યું : ‘**નાસિકા મોટી છે, મહારાજની આવી નહોતી.**’ ધૂળનાં ગાડાં ખાલી કર્યા. સૌને ગુણ આવ્યો.

૨. ઉપાધિની શરૂઆત (૧૩/૨૫-૨૭) (૧) જૂનાગઢના સમૈયા ઉપર વરતાલથી આચાર્ય મહારાજ, શુક સ્વામી તથા પવિત્રાનંદ સ્વામી વગેરે સદ્ગુરુઓ પધાર્યા હતા. આ સમૈયામાં પ્રાગજી ભક્ત હરિભક્તોને વાતો કરી સમાસ કરાવતા. મોડી રાત સુધી જ્ઞાનગોષ્ઠિ ચાલતી. આ ગોષ્ઠિ પવિત્રાનંદ સ્વામીના આસન પાસે થતી હતી. તેમાં અક્ષરના મહિમાની વાતો પણ થતી. તે સાંભળીને પવિત્રાનંદ સ્વામી ખિજાયા. એટલે પ્રાગજી ભક્તે એમની નજીક જઈને કહ્યું : ‘**ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષર છે તે સમજ્યા વગર છૂટકો નથી.**’ ત્યારે પવિત્રાનંદ સ્વામીએ કહ્યું ‘તું મને સમજાવનાર કોણ ? તું બહુ છક્યો છે પણ હું તને વિમુખ કરીશ. ત્યારે પ્રાગજી ભક્તે કહ્યું : ‘સ્વામી! હવે તો શ્રીજીમહારાજ પણ મને વિમુખ કરવા ધારે તોય બની શકે નહીં. પારસથી થયેલું સોનું, પારસથી પણ કદી પાછું લોટું બની શકતું નથી.’ એટલામાં ત્યાં સ્વામી પધાર્યા ને પ્રાગજી ભક્ત પાસે પવિત્રાનંદ સ્વામીની માફી મંગાવી, એમને શાંત કર્યા. પણ અકળાયેલા પવિત્રાનંદ સ્વામી બોલવા લાગ્યા કે ‘મારે એનું મોટું જોવું નથી.’ આમ ઉપાધિની શરૂઆત થઈ. (૨) ઉપલેટામાં હરિભક્તોએ સ્વામીને પ્રશ્ન પૂછ્યો ‘**આપ નહીં હો તો અમારી શી ગતિ થશે ? પછી એકાંતિક ધર્મ કોણ સિદ્ધ કરાવશે ? કોને આધારે રહેશે ?** ત્યારે એક માળીએ તુંબડામાં દાડમ પકવી, કચેરીમાં રાજાને તુંબડાં ભેટ ધર્યાનું દૃષ્ટાંત આપી સમજાવ્યું તુંબડા જેવા નજીવા પાત્રમાં એકાંતિક ધર્મના ધારક, એકાંતિક પુરુષ તૈયાર કર્યા છે. પણ એ વારસદાર જેનાં બહુ જન્મનાં પુણ્ય હશે તેને જ ઓળખાશે. એમ સ્વામીએ પ્રાગજી ભક્તના મહિમાની વાતો કરી. (૩) વંથળી જતાં સ્વામીશ્રીએ એક પાર્ષદને કહ્યું : પ્રાગજી બીચારો થાકી ગયો હશે, તેને બોલાવો. ગાડીમાં બેસાડીએ. ત્યારે પ્રાગજી ભક્તે કહ્યું : ‘**સ્વામીની ગોદડીમાંથી અનંત સૂર્યનું તેજ નીકળે છે.** તે મારાથી પાસે અવાતું નથી.’ આ પ્રસંગથી સ્વામીએ સૌ હરિભક્તોને પ્રાગજી ભક્તની સ્થિતિનું દર્શન કરાવ્યું. (૪) પ્રાગજી ભક્તના પ્રસંગથી મહુવાના હરિભક્તોને સ્વામીના સ્વરૂપનો અત્યંત મહિમા સમજાયો હતો. એક વાર સભામંડપમાં સૌ હરિભક્તો સાથે સ્વામી ખાખરાનાં પાનના દડિયા બનાવતા હતા. ત્યારે ફૂલચંદ્રશેઠે સ્વામીને પૂછ્યું : સ્વામી ! આ ટાણે અક્ષરધામ શું કરતું હશે ? એટલે સ્વામી બોલ્યા : ‘**તમારી ભેગા ખાખરાનાં પાનના દડિયા બનાવે છે.**’ એમ સ્વમુખે પોતાના સ્વરૂપની વાતો કરી. (નોંધ : પહેલો પ્રસંગ ફરજિયાત છે. બે, ત્રણ અને ચારમાંથી કોઈપણ એક પ્રસંગ લખ્યો હોવો જોઈએ એટલે કે બે પ્રસંગ હોવા જરૂરી છે.)

પ્ર.૧૨ નીચેના મથાળાના સંદર્ભમાં દર્શાવેલ વાક્યમાંથી ખોટા શબ્દોને સુધારીને સાચું વાક્ય લખો. (કુલ ગુણ : ૬)

નોંધ :- સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. વનવાસમાંથી મુક્તિ : અહીં આચાર્યશ્રીના ઉતારે તેમજ રાધાવાડીમાં સૌને અવારનવાર આચાર્યશ્રીનો મેળાપ થઈ જતો અને તેમનાં કીર્તન-કથાનો પણ લાભ મળતો. જીવણરામ પણ આચાર્યશ્રીનાં દર્શનથી ખૂબ જ પ્રભાવિત થયા. (૨૨/૪૨)
૪. વનવાસમાંથી મુક્તિ : અહીં ભગતજીના ઉતારે તેમજ લક્ષ્મીવાડીમાં સૌને અવારનવાર ભગતજીનો મેળાપ થઈ જતો અને તેમનાં દર્શન-સમાગમનો પણ લાભ મળતો. રંગાચાર્ય પણ ભગતજીનાં દર્શનથી ખૂબ જ પ્રભાવિત થયા. (૨૨/૪૨)
૨. અક્ષરવરની માગણી : તે જ વરસે મહુવામાં પણ રાધારમણ દેવની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા થઈ ત્યારે પણ જાગા ભક્તે હરિભક્તો પાસે સેવા કરાવીને રાધારમણના જરિયાન સુશોભિત વાઘા તૈયાર કર્યા. (૫/૮)
૪. અક્ષરવરની માગણી : તે જ વરસે જૂનાગઢમાં પણ હરિકૃષ્ણ મહારાજની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા થઈ ત્યારે પણ પ્રાગજી ભક્તે હરિભક્તો પાસે સેવા કરાવીને ઠાકોરજીના જરિયાન સુશોભિત વાઘા તૈયાર કર્યા. (૫/૮)

૩. **ઐશ્વર્ય દર્શન** : યજ્ઞપુરુષદાસજીએ તે પ્રસાદીનો હાર માનજીભાઈને આપ્યો. ત્યારથી માનજીભાઈને લક્ષ્મીની ને નારાયણની મૂર્તિ અખંડ દેખાવા લાગી. ચાર વર્ષ પછી એમનાં લગ્ન થયાં એટલે મૂર્તિ દેખાતી બંધ થઈ. (૨૯/૫૯)
૪. **ઐશ્વર્ય દર્શન** : ભગતજીએ તે પ્રસાદીનો હાર કાનજીભાઈને આપ્યો. ત્યારથી કાનજીભાઈને મહારાજની ને સ્વામીની મૂર્તિ અખંડ દેખાવા લાગી. ત્રણ વર્ષ પછી એમનાં લગ્ન થયાં એટલે મૂર્તિ દેખાતી બંધ થઈ. (૨૯/૫૯)
૪. **જૂનાગઢમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પાસે** : મહારાજના સાંનિધ્યમાં તેમનું મન ઠર્યું. ‘જામનગર જજે’ એવા મુક્તાનંદ સ્વામીના શબ્દો સાંભરી આવ્યા. અંતર ઠારી દે એવી નિત્યાનંદ સ્વામીની સાધુતા જોઈને જાગા ભક્તને તેમનામાં તુરત જ પ્રીતિ થઈ ગઈ. (૩/૬)
૪. **જૂનાગઢમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પાસે** : સ્વામીના સાંનિધ્યમાં તેમનું મન ઠર્યું. ‘જૂનાગઢ જજે’ એવા ગોપાળાનંદ સ્વામીના શબ્દો સાંભરી આવ્યા. અંતર ઠારી દે એવી ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની સાધુતા જોઈને પ્રાગજી ભક્તને તેમનામાં તુરત જ પ્રીતિ થઈ ગઈ. (૩/૬)
૫. **એકાંતનું સુખ** : વિજ્ઞાનદાસજીનું શરીર સારું ન રહેતું. વળી, મોજાં પણ પહેરતા નહીં. તેથી મહાપુરુષદાસજી નાના ઠીકરાથી હાથ સાફ કરતા. હાથમાં ઘા પડ્યા હોય ત્યાં ઘી ચોપડતા. (૨૧/૪૦)
૪. **એકાંતનું સુખ** : ભગતજીનું શરીર સારું ન રહેતું. વળી, જોડા પણ પહેરતા નહીં. તેથી યજ્ઞપુરુષદાસજી નાના ઠીકરાથી પગ સાફ કરતા. પગમાં ઘા પડ્યા હોય ત્યાં માખણ ચોપડતા. (૨૧/૪૦)
૬. **સત્સંગમાં કુસંગ** : જન્માષ્ટમીના સમૈયા ઉપર મંદિરની અંદર જ કેટલાકે ભગતજીને ઉદ્દેશીને ‘સ્વામી થયા છે ને પૂજાય છે...’ વગેરે ન કહેવાના શબ્દો કહ્યા. મોટા આચાર્યો પણ એમાં ભળ્યા. (૧૪/૨૮)
૪. **સત્સંગમાં કુસંગ** : રામનવમીના સમૈયા ઉપર સભાની અંદર જ કેટલાકે સ્વામીને ઉદ્દેશીને ‘ભગવાન થયા છે ને પૂજાય છે...’ વગેરે ન કહેવાના શબ્દો કહ્યા. મોટા સદ્ગુરુઓ પણ એમાં ભળ્યા. (૧૪/૨૮)

❧ સમાપ્ત ❧